

ÉNEKESKÖNYVEINK A XVI. ÉS XVII. SZÁZADBAN.

ERDÉLYI PÁLTÓL.

(Harmadik, befejező közlemény.)

119. (*Cantus Catholici*) 1651 előtt.

A *Cantus Catholicinek* H. n. 1651-ben megjelent kiadása, címlapja szerint oly énekeket tartalmaz, melyek: »most ujonnan egybeszedettek és a keresztyéneknek lelki épületekre és vigasztalásokra kibocsáttattak.« E szerint ez a kiadás újabb, mely elé legalább egy, megelőző kiadást kell föltételeznünk, a melyhez képest az 1651-iki kiadás csakugyan ujonnan egybeszedett énekeket tartalmaz. Miután más ily katolikus énekeskönyvet, ez előtt nem ismerünk, a mire esetleg az *ujonnan* határozó vonatkoztatható lenne, s mert ez a szerkesztés későbbi kiadásaiban is megtartja az elfogadott címet, föltételezünk egy *Cantus Catholici* kiadást, 1651 előtt. Ez annál kevésbé merész föltevés, mert a katolikusok már a XVII. század első harmadában tervbe vették a katolikus énekeskönyv reformját.

120. *Cantus Catholici* Régi és Új Deák és Magyar Ajitatos Egyházi Énekek és Litániák . . . H. n. 1651. 4-r. 269 lap, elül 5, végül 8 szülan lap.

Szabó K. (I. 856.) három példányát ismeri, az Egyetem s a ref. kollégium könyvtárában Budapesten s a sárospataki ref. kollégium könyvtárában. Toldy ezt a kiadást nem ismerte.

121. (*Cantus Catholici*) (Szelepcsényi György esztergomi érsek rendeletére). Nagy-Szombat, 1672. 4-r.

Az 1675-iki *Cantus Catholici*, mely szintén Nagy-Szombatban jelent meg és negyedréfű, Szelepcsényi Györgynek van ajánlva, így tehát ezt az említésből ismert énekeskönyvet könnyen lehet a *Cantus Catholici* egyik kiadásának tekinteni, s azért adtam én is a fenti címet, ezzel pótolván Szabó Károlyt, ki (I. 1141.) egyszerűen *Énekeskönyvnek* nevezi, s *Toldy* és *Sándor* István tekintélyére támaszkodva említi föl. Valószínű, hogy 1651 óta több kiadása is volt s hogy ez a nagyjából ismert is azok egyike.

122. *Cantus Catholici*, Régi és Új, Deák és Magyar Ajitatos Egyházi Énekek és Litániák . . . Nagy-Szombat, 1675. 4-r. 297 lap és 9 szülan levél.

Egyetlen eddig ismert példányát a M. Nemz. Múzeum könyvtárából írta le a M. Könyvszemle, Szabó Károly művéhez szolgáló Adalékaik között. (1879. 25.)

123. (*Cantus Catholici*) Nagy-Szombat, 1680. 4-r.

Szabó K. (I. 1250.) *Sándor* István után egy Énekeskönyvet vesz föl, s megkorrigálja forrását, ki — szerinte — tévedve mondja ezen énekeskönyv szerzőjének Szelepcsényi György esztergomi érseket; *Toldy* Ferencz pedig (M. Könyvszemle, 1882. 49.) Jankovich gyűjteménye-e vagy lajstroma nyomán sorol föl egy énekeskönyvet, mely 1680-ban Nagy-Szombatban jelent meg, 4-r.-ben s az egyenesen *Cantus Catholicinek* nevezi. Miután *Sándor* István tévedése határozottan a *Cantus Catholicire* utal, s *Toldy* megerősíti, hogy jelent meg akkor s ott egy ily énekeskönyv, helyesnek véltem a Szabó K. által fölvetett általános czím helyett, e ma egyetlen példányban sem ismert katolikus énekeskönyvet a *Cantus Catholici* egyik kiadásának venni föl.

124. (*Cantus Catholici.*) Nagy-Szombat, 1686. 4-r.

Toldy fölsorolásában *Sándor* István után egy Szelepcsényi György-féle énekeskönyvet említ, ha az csakugyan megjelent, alig lehet más, mint a *Cantus Catholicinek* egyik későbbi kiadása.

125. *Cantus Catholici ex editione Szelepcseniana.* Régi és Új, Deak és Magyar Aitatos Egyházi Énekek és Litániák . . . Nagy-Szombat, 1703. 4-r. 356 lap, elül 6, végül 5 sztlan levél.

Szabó K. (I. 1679.) két példányát ismeri, a M. Nemz. Múzeumét s a pannonhalmi könyvtárét.

126. *Laskai János.* Szent Dávid Százötven Soltári Debreczen, 1651. 12-r. 220 lap, végül 4 sztlan lap.

Sándor István így említi s e czímet fogadta el Szabó K. (I. 843.), miután az egyetlen ismert példánynak, mely az Egyetemi könyvtárban van, czímlapja nincs.

127. Debreczeni *Kalocsa* János, Szent Dávidnak hét penitentia tartó Zsoltári. S.-Patak, 1662. 12-r. 18 l.

E mű czímét *Toldy* jegyzeteiből ismerjük, melyek a Könyvszemleiben jelentek meg halála után. (1882. 54. l.) Ő Jankovichra hivatkozik s jegyzetében az olvasót ugyanannak *Keskeny Útjához* igazítja. Sem ezt, sem amazt nem találtam könyvészetünkben. *Révész* Kálmán nyomban megkorrigálja Szabót (M. Könyvszemle, 1882. 269. l.), illetőleg *Toldyt*, mert ez *Páriz Pápai* Imre *Keskeny Útja* mellé kötve, önállóan jelent meg és *Toldy* a könyv szerzőjét véti el, *Szabó* pedig nem veszi föl külön, hanem amazzal együtt, s így sorolja föl példányait (M. Nemz. Múzeum, Sáros-pataki ref. kollégium ktára, Lugossynál) *Páriz Pápainál*, I. 997.

128. (Debreczeni *Kalocsa* János) Szent Dávidnak hét poenitentiatartó Soltári. Kolozsvar, 1671. 12-r. 14 szlan. levél.

Páriz Pápai Imre *Keskeny útjának* ugyanott s akkor meg-

jelent kiadásához vele együtt nyomatva. Szabó K. (I. 1117.) példányait amazzal együtt látta, (M. Nemz. Múzeum, Maros-vásárhely Teleki ktár, Sárospatak) de itt már külön is fölvette.

129. Debreczeni *Kalocsa* János. Szent Dávidnak hét poenitentiatartó Soltári. Lőcse, 1689. 12-r. 10 sztlan levél.

Páriz Pápai Imre Keskeny Útjának függeléke gyanánt jelent meg. Egyetlen példánya a M. Tud. Akadémia kvtárában. (Szabó K. I. 1378.)

130. *Paduai Szent Antal Solosmája*. Nagy Szombat, 1662. 12-r. 253 l. Elül czíml., elüljáró beszéd, 4 sztlan lev.

Szabó K. e kiadást csak később ismerte meg, azért ő a következőt tekintette első kiadásnak. Leírását a M. Könyvszemle 1879. 121. lapján maga adta *Rakovszky* István levele alapján, mely a *Rakovszky*-család hitbizományi könyvtárában, Lontón őrzött egyetlen példányról készült.

131. *Paduai Szent Antal Solosmája*. Kassán, (1673.) 12-r. 192 lap.

Ez első kiadása, írja *Szabó K.* (I. 1583.), ki a nyomdák után idejét is meghatározza 1669—1670 körül. Mert *Ericus Erichet*, ki nyomdászul van a körmöczi ferenczrendi zárda példányán megnevezve, 1669 óta ismerjük Kassán. *Szabó Károly* később (M. Könyvszemle, 1879. 124. l.) leírását a Lontón talált teljes példányról kiegészítve adta ki, s a nyomtatási évet 1673-ra vélte tenni, a czímlapon elmondottakat is figyelembe véve.

132. *Páduai Szent Antal Solosmája* . . . sok szép . . . Soltárokkal. Nagy-Szombat, 1675. 12-r. 233 lap, elül 4 sztlan levél.

Szabó K. (I. 1184) a M. Nemz. Múzeum s a budapesti Egyetem példányait ismeri.

133. *Páduai Szent Antal Solosmája*. Kassa, 1684 . . .

E kiadás dátuma és czíme mint *Szabó K.* (I. 1318.) említi, egy 1747-iki kiadás előszavából van véve.

134. *Páduai Szent Antal Solosmája*. Nagy-Szombat, 1703. 12-r. Czíml. és 218 lap.

Igy említi *Sándor* István után *Szabó Károly* (I. 1682.), később egyetlen példánya előkerült az egyetemi nyomda könyvtárában (M. Könyvszemle 1880. 133. l.) s azt *Majláth* Béla írta le.

135. *Cantus Catholici*. Latino-Hungarici . . . autoritate . . . Francisci Leonardi Szegedi, Episcopi Agriensis etc. Kassa, 1674 5-r. 560 lap, elül 7 lev.

Szabó Károly (I. 1159.) négy példányt sorol föl. (Budapesti Egyetem, M. Tud. Akadémia, debreczeni ref. kollégium és debreczeni

róm. kath. gimnázium.) Valószínűleg ez az a Szegedi Ferencz Lénárd-féle Cantus Catholici, melyet Toldy sorozata (M. Könyvszemle, 1882. 49. l.) helynékülínek említ.

136. *Cantionale Catholicum*, Régi és Új Deák és Magyar Aitatos Egyházi Énekek, Dicsiretek, Soltárok és Litániák . . . Kájoni Fráter János által. Csik, 1676. 4-r. 486 lap, elül 8, végül 12 sztlan levél.

Szabó K. (I. 1188.) e munkát gr. *Kemény József* hű czímmása után vette föl, utóbb megtalálta a csiki klastromban s arról adta könyvészeti leírását (M. Könyvszemle, 1879. 183. l.), később másik példánya is előkerült Esztergomban a primási könyvtárból, (U. ott, 1883. 274. l.) Czímclapján azt olvassuk »most újonnan egybeszedettek . . . megjobbítottak . . . kibocsáttattak,« mind a mellett is, nem vagyok hajlandó azt hinni, hogy ez talán második vagy későbbi kiadás. Tény az, hogy e *Cantionale* Kájoni szerkesztménye s hogy ő csak 1675-ben ment Szárhegyről Csik-Somlyóra, hol a maga állította nyomdáján maga adta ki énekeskönyvét. Már pedig föltenni azt, hogy e rövid idő alatt két kiadás készült, hogy ez ötszáz lapnyi könyvet kétszer nyomtatták, merész volna. Az *újonnan* jelző alig vonatkozhatik egyébre, mint arra, hogy a katolikus egyházi énekkészlet, mely már 1651-től a Cantus Catholicikben többször ki volt adva, most újonnan megint egybe — és rendbe szedetett s *Cantionale* gyanánt kiadatott. Kájoni ekkor sem írt valótlaniságot, mert *Cantionale*ja nagyon egy csapáson jár a megelőző énekeskönyvekkel, úgy az egésznek beosztását, mint az egyes énekek szövegét tekintve.

137. (*Cantionale Catholicum*. Régi és Új Deák és Magyar Aitatos Egyházi Énekek, Dicsiretek, Soltárok és Litániák . . . Balás Ágoston . . . által.) Csik, 1681. 4-r.

Ugyanily cím alatt 1676-ban jelent meg ez énekeskönyvnek első kiadása *Kájoni* János neve alatt, a ki anyagát összegyűjtötte és rendbe szedte, Kájoni 1681-ben már megint Szárhegyen van, a mint azt egy 1680-ban, Szárhegyen írt ivrétű *Graduale*-ből tudjuk s így a csiki klastromban mást, Balás Ágostont, szintén ferenczrendi szerzetest bíztak meg a munka gondozásával. A mi kiténik ugyanezen *Cantionale*ének 1719-ki kiadásából, a hol Kájoni, mint primus collector, Balás mint theologus és emendator vannak említve. Ezen az alapon a Balás Ágoston-féle *Cantionale*kat a Kájoni-féle újabb kiadásainak tartom. Ha közülök egy is előkerül, igazolni fogja föltevésemet. Mert a czímbe írt kiadást csak *Sándor* és *Németh* följegyzése után fogadják el *Toldy* és *Szabó K.* (I. 1253.), miután eddig egy példánya sem került elő.

138. (*Cantionale Catholicum* . . . Balás Ágoston . . . által) Csik, 1685. (4-r.)

Említi *Toldy* s utána Szabó K. (I. 1328.), egy példánya sem ismeretes.

139. *Szép és aiatatos* isteni dicsiretek. Lőcse, 1683. 32-r.

Együtt nyomtatva s egy kötetben, írja Szabó K. (I. 1309.), jelent meg az ugyanott és akkor kiadott Imádságos könyvecskével, egyetlen példánya Lugossy József gyűjteményében volt.

140. *Buzgó* Imádságok És Isteni *Dicsiretek*. Kolozsvár, 1685. 32-r. 234 lap, végül 3 sztlan levél.

Egyetlen példánya a M. Nemz. Múzeumban. (Szabó K. I. 1334.)

141. *Illyés István*. Soltári Énekek A Magyar Anya Szent egyház vigasztalására és Halottas Énekek a Szomorú Temetések alkalmazására. Hozzá adatván rövideden a jól meg-haláshoz való készület. Nagy-Szombat, 1693. 8-r.

Mind a három résznek külön címlapja és lapszámozása van, e szerint a könyvben I-r. 166 lap, elül 11 sztlan. levél, II-r. 176 lap, III-r. LXXIII. lap, végül 6 sztlan. lap. Szabó K. (I. 1446.) négy példányát jegyezte föl. (M. Nemz. Múzeum, pozsonyi róm. kath. gimnázium, sárospataki ref. kollégium és az egri érs. liceum ktárában. (csak az I. rész.)

142. *Náray György*. Lyra Coelestis svavi concordia Divinas Laudes personans . . . Lőcse, 1695. 4-r. 237 lap, elül 8, végül 4 sztlan levél.

Szabó K. (I. 1480.) hat példányt ismer.

143. (*Ács Mihály*) Zöngedező Mennyei kar. Lőcse, 1696. 12-r. 264 lap, elül 1, végül 5 sztlan lev.

Szabó K. (I. 1490.) négy példányát ismeri. (M. Nemz. Múzeum, Akadémia, Erd. Múzeum, Lőcsei ev. gimnázium ktára.)

144. (*Ács Mihály*.) Zöngedező Mennyei Kar. Lőcse, 1703. 12-r. 206 lap, elül 1, végül 4 sztlan lev.

Kolozsvári r. kath. liceum. Kassai jogakadémia Sz.-udvarhelyi ref. kollégium. (Szabó K. I. 1673.)

145. (*Ács Mihály*.) Zöngedező Mennyei Kar. Lőcse, 1706. 12-r. 153 lap.

Első ismert példánya az iglói ev. főgimnázium ktárában (M. Könyvszemle, 1878. 336.), második a nyitrai egyházmegye ktárában (u. ott, 1887. 338.) van. Szabó K. nem ismerte.

146. Imádságos és *Énekes* kézbe hordozó *Könyvecske*. Kolozsvár, 1700. 12-r. 170 lap, elül s végül 5, 5 sztlan lap.

Szabó K. (I. 1558.) két példányát ismeri, az egyik ép, a székelykeresztúri unit. gimnázium ktárában, a másik csonkán Simény Domonkosnál.

147. *Illyés András*. Jóra Intó Énekecskék . . . Nagy-Szombat, 1702. 8-r. 76 lap, elül 2, végül 1 sztl. lev.

Hozzájárul külön címlap nélkül Jóra Intó Énekecskék folytatása, 52. lap. Szabó K. (I. 1659.), három példányát ismeri. (M. Nemz. Múzeum, Erd. Múzeum, Pozsonyi róm. kath. gimnázium.)

148. *Illyés András*. Régi és új Énekek és Isteni dicsiretek. Nagy-Szombat, 1703. 8-r. 122 lap, elül 1 sztl. levél.

Szabó K. (I. 1680.) a M. Nemz. Múzeum egyetlen példányát írta le.

149. *Énekeskönyv* . . . Hymnusok, Soltárokból szereztetett Dicsiretek, Innepekre s egyéb alkalmatosságokra tartozó Istenes régi énekek. Most ujobban . . . kibocsáttatott. Lőcse, 1704. 12-r. Hymnusok 59, Dicséretetek 372, Könyörgések 80 lap.

Egyetlen példánya a budapesti Egyetem ktrájában. (Szabó K. I. 1695.)

— *Világiak.* —

150—168. *Balassa*.

Balassa Bálint és Rimai János Istenes Énekei. Lőcse, 1604. Rimai kiadása (?) — Várad, é. n. (?) — Bártfa 1630—40 körül. (?) — Várad, 1646. (Ksz. 1878. 272. l.) — Kassa, 1665. (Ksz. 1878. 336.) 1879. 122. — Pozsony, 1676. — Kolozsvár, 1677. (Ksz. 1879. 289. 1882. 89.) — Bártfa, 1679. (Ksz. 1882. 90.) — Kolozsvár, 1681. — Lőcse, 1683. — Kolozsvár, 1691. — Debreczen, 1692. — Lőcse, 1693. — H. u. XVII. sz. (Ksz. 1882. 93.) — Lőcse, 1700. — Kolozsvár, 1701. — Debreczen, 1702. — H. n. 1702. — Lőcse, 1704. — Lőcse, 1710.

169. (*Beniczky Péter* Magyar Rhythmusok. Nagy-Szombat, 1664.)

Szabó K. (I. 1015.) a kolozsvári 1670-iki kiadás előbeszédében változatlanul lenyomatva látván egy 1664-ben kelt ajánlást, fölvette az előbeszéd alapján a fönt megjelent kiadást, melynek eddig egyetlen példányát sem ismertük.

170. *Beniczky Péter*. Magyar Rhythmusok . . . Kolozsvár, 1670. 24-r. 257 l. Elül 2 sztlan levél.

Szabó K. (I. 1099.) két példányát ismeri, a M. Nemz. Múzeumét és Lugossyét.

171. *Beniczky Péter* Magyar Rithmusok . . . Kolozsvár, 1682. 24-r. 255 l. Elül címl. s 2 sztlan lev.

Szabó K. (I. 1284.) egy teljes és két hiányos példányát ismeri.

172. *Beniczky Péter*. Magyar Rithmusok... Lőcse, 1685... 24-r. 299 l. Elül cziml., 2 sztlan lev.

Szabó K. (I. 1337.) két példányát ismeri, a M. Nemz. Múzeumé teljes.

173. (*Beniczky Péter* Magyar Rhythmusok, Lőcse, 1685—1692. 12-r. 299. l. elül Czimlap két sztlan lev.)

Ennek a kiadásnak egyetlen csonka példánya dr. Perényi A.-tól jutott a M. N. Múzeum könyvtárába. A példány czimlapja s utolsó lapja hiányzik, vagyis elől 1 sztlan levél (ajánlás) s hátul az utolsó levél (299 lap s a számozatlan verso): közből a 127—128 szzott lapok hiányzanak. Kétségtelenül ismeretlen kiadás, mely az 1685. lőcseivel áll közeli rokonságban.

174. *Beniczky Péter*. Magyar Rithmusok . . . Lőcse, 1692. 24-r. 236 l.

Szabó K. A Széchenyi Katalógus Supplementuma (I. 56. l.) nyomán írja le. Megvan *Agoston József* könyvtárában. (György A. Magyarországi könyvtárai 423. l.]

175. *Beniczki Péter*. Magyar Rithmusok . . . Lőcse, 1696. 32. 236 l. Elül cziml., 2 sztlan lev.

Szabó K. (I. 1491.) a M. Nemz. Múzeum példányát ismeri.

176. *Beniczky Péter*. Magyar Rithmusok . . . Kolozsvár, 1700. 32-r. 305. (306) l. Elül cziml., 2 sztlan lev.

Szabó K. (I. 1554.) a M. Nemz. Múzeumét írja le.

177. Demeter György: Honor Posthumus . . . Comitiss . . . Nicolai Serini . . . Tübingae, (1663.) 4-r. A—C₂=10 sztlan levél.

E Zrinyi Miklós halálára kiadott füzetben Demeter Györgynek egy magyar nyelvű éneke is van, melyet a M. Könyvszemle (1891. 131. l.) egész terjedelmében közöl. Az eredeti a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában van.

178. Nad-Sip Az Az A'nádnak dicsiretére írott versek. H. n. 1675. 8-r. 8 sztlan lap.

A M. Nemzeti Múzeum könyvtárában lévő egyetlen ismert példányból szövegét kiadta s ismertette a M. Könyvszemle 1891. 134. l.

179. Ének . . . H. u. 1704. 8-r. 8 sztlan lev.

Egyetlen példánya a M. Nemz. Múzeumban. (Kszemle, 1879. 31.)

180. Buzgó Könyörgisekkel . . . tellyes *Szomorú Versek* . . . H. n. 1704. 8-r. 6 sztlan levél.

Egyetlen példányát a M. Nemz. Múzeum könyvtárából leírja a M. Könyvszemle, 1879. 31. l.

Kéziratos források.

— *Egyháziak.* —

1. Batthyány-Graduál:

Gyulafehérvárott a Batthyány-könyvtárban »Hymni et Psalmi cum notis cantus hungarice. MS. Sec. XVI. in 2° cím alatt, *Beke* A. Katalógusában a 283. sz. alatt felsorolva. Másolata a M. Tud. Akadémia könyvtárában. (Magy. kód. 2-rét 67.) Kiadta Volf György a Nyelvemléktár XIV. köt. (Budapest, 1890. 8-r. Volf György beható ismertetése az I—XLII, a kódex szövege a 125—298. lapokon) két énekét mai helyesírással *Toldy* F. (A magy. nemz. irod. tört. 3. kiad. Pest, 1862. II. 16.). A kódexet Toldy Ferencz vizsgálta s méltatta legelőször (Az ó- s középkori magy. nemz. irodalom története, 3. kiad. II. 99. l. Magy. Költ. tört. 2. kiad. Pest, 1867. 96—97. l.), a ki fölismerete értékét, de félreismerte s katolikus rituális könyvnek tartotta. Vele szemben *Kálmán* F. (Prot. Egyh. és Isk. Lap. 1883. 31. sz.) sikerrel vitatta, hogy a protestánsok graduálját kell benne látnunk, de tévedett kora meghatározásában. *Volf* György a kiadás *Előszavában* s külön is (Egyet. Phil. Közl. 1890. 174. l.) behatóan foglalkozik vele s megállapítja, hogy a kódex 1541—1563 között egy kéz írásával készült, föltétlenül protestáns jellegű graduál s mint ilyen, liturgiai s irodalomtörténeti fontossága tekintetében legbecsesebb emlékeink egyike. *Zolnai* Gy. (Nyelvemlékeink, 37. l.) s a Könyvkiállítási Kalauz (Bpest, 1892. 32. l.) leírásához kiegészítésül tegyük hozzá, hogy a gazdagon kiállított s pompásan irt kézirat 225 levelet tartalmaz. *Szathmáry* József (Protestáns Szemle, 1892. 339. l.) az énekeskönyvekről irt tanulmányában már Volf véleményét fogadja el s ezzel megdönt Toldy, Bogisich, Kálmán F. tapogatózásából származott minden tévedés, mely e becses graduál történetében fölszínre vetődött.

2. Nagydobszai Graduál.

A nagy-dobszai ev. ref. egyház tulajdona. *Kálmán* Farkas (Prot. Egyh. és Isk. L. 1881. 3—5. sz.) ismerteti, szerinte a XVI. század közepéről való volna. Tény, hogy a közölt bejegyzések egyike szerint 1643-ban már renovatus. *Tóth* Ferencz (Magy. és Erd. Orsz. prot. Eccl. Hist. I. 386. l.) a reformáció elején iratott mesterséges betűkkel festett és régi kéziratokkal felékesített könyvnek tartja, Kálmán leírásából díszesen kiállított, kótás s elég jól konzervált énekeskönyvnek kell tartanunk.

3. (Felvinczi György Énekes könyve.)

Kanyaró Ferencz (M. Könyvszemle, 1895. 329.) említi, hogy Felvinczi György a tordai eklézsia számára másolt »egy díszes, initialékkal ellátott könyvet, melyet a legközelebbi visitatio alkalmával, nem

késtek az atyafiak a becses egyházi kincsek közt az inventariumban felsorolni.« Meg van-e még? nem tudjuk.

4. Sárospataki (Patay) Graduál.

Az ev. ref. kollégium tulajdona, sorsáról *Szombathy* Jánosnak következő bejegyzése tudósít; »Ez az énekeskönyv irattatott a XVII. századnak az elején vagy a XVI. századnak a végén, de úgy látszik, hogy nem azon egy időben íródott s bizonyosan az elei régiebb, mint a hátulja, s nem is egy ember kezeirása.« Másolata a M. Tud. Akadémia könyvtárában. (Magy. Kód. 2-r. 71.) A pataki könyvtárnak ifj. Báji *Patay* József adományozta 1801 ápril 8-án. Ivrétű, elől és hátul csonka s közben is hiányos kötet. Újonnan kötve a 10. levélen kezdődik, hiányoznak a régi számozás szerint a 24—27, 30, 32—37, 61—62, 99—104, 110., 119 levelek és hátul 19 levél, ha jól számítottam. Valószínűleg a XVI. század végén (1570—80 között) iratott. Sok hasonlatosságot mutat a gyulafehérvári Batthyány-graduállal, mely a XVI. század derekán, 1541—1563 között készült. Tartalmát himnuszok, litania, kyrie puerorum, antifonák, responsoriumok és zsoltárok, végül a passio teszik. Ismertette *Kálmán* Farkas. (Egyet. Phil. Közl. 1884. 860. l.)

5. Csáthi Graduál.

A sárospataki ref. kollégium tulajdona, hova 1799-ben meglehetősen elrongyolva került, s mert Mező-Csáthon 1795-ben találták meg. Csáthi kódex nevet adtak e graduálnak. Toldy Ferencz (A Magy. Költ. Tört. Pest, 1867. 179. l.) katolikus karkönyvnek tekintette. Egy bejegyzését 1602-ben irták a kötet végén, tehát a kézirat is a XVI—XVII. századok érintkező éveiből származhat. Szathmáry József, ki e kódexet a legbehatóbban ismertette, a XVI. század második feléből valónak tartja. (Prot. Szemle, 1892. 344 l.) Magam nem láthattam, ismételt kérésemre sem juthattam hozzá. Ivrétű, festett inicziálisokkal s hangjegyekkel ellátott kézirat. Másolata a M. Tud. Akadémia könyvtárában, Patayi Himnáríum néven. (Magy. Kód. 2-r. 70 sz.)

6. Bod Péter Graduálja.

Bod Péter Könyvtárának a M. Könyvszemlében megjelent (1884. 58 l.) katalogusában egy régi írású graduál van felsorolva, mely világosan kézirat. Régi írású, s ivrét alakú levél, mindenesetre a régi liturgiának egyik elveszett graduáljaként regisztrálandó.

7. Thoroczkai Máté. Graduál.

Uzoni Fosztó (Hist. Eccl. Unitar. I-k. 640. l.) írja: »Exstat tamen *Graduale*, sub Mettheo Thoroczkano descriptum et Psalterio in rationem Ecclesiae Unitar. Colosvariensis in nitidissimo regali pergamine . . .« a mint azt *Kanyaró* Ferencz a M. Könyvszemle 1895. évfolyamában (326. l.) közli. E leírás szerint a kötési táblán álló M. T. Thoroczkai

Máté nevének kezdőbetűi, V. C. CV. (Urbi Claudiopolitanae Curavit) A. D. 1601. — E graduált már a mult században a legrégebbnek tartották, s ez lett volna a Dávid Ferencz-féle elveszett énekeskönyvnek újabb másolata. E graduál elveszett. (Kanyaró F. u. ott.) *Jakab Elek* (M. Könyvszemle 1882. 65. l.) bőven ismertett Uzoni Fosztó után.

8. *Spáczay-Graduál.*

A debreczeni ref. kollégium könyvtárában, R. 505. jelzet alatt. A XVII. század elejéről való a 335. lapon olvasható följegyzés szerint *finita 1619. 30. Augusti*, tehát az öreg Graduált megelőzők közé tartozik. Volt tulajdonosáról, ki a graduált 1732-ben magáénak nevezte s azt 1753-ban a debreczeni egyháznak ajándékozta, van elnevezve. Ismertette *Kálmán Farkas* (Debr. Prot. Lap. 1882. 18. 26. sz.) Az initialisok számára hagyott helyeken csak itt-ott van a kezdőbetű feketén beleírva.

9. *Liber Choralis.*

A budapesti egyetemi könyvtárban (A. 115.) van egy ivrétű graduál, mely az újhelyi (Zemplén megyei) pálosok számára 1623-ban készült. Eredeti foliálása szerint 102 levélből (pars I. fol. 57. II. 45.) áll s latin nyelvű, csupán négy magyar ének van benne, de ezek már a XVIII. században irattak bele, mint a kézírás mutatója jóval utólag. *Bojsich M.* említett székfoglalójában (50. l.) ismerteti, különös becses tulajdonítván e XVIII. századi protestáns forrásból vett szövegű énekeknek.

10. Erdélyi-Graduál Töredéke.

E töredék a XVII. század első feléből való, Erdélyből került a M. Nemz. Múzeum könyvtárába, azért neveztem Erdélyi Graduálnak. Mindössze 6 levélből áll, hét éneket, vagy legalább első részét s hat éneknek végét tartalmazza. A meglévő részek a husvéti és pünkösdi rituális énekekből s a zsoltárokból maradtak ránk. Jelenleg *Fol. Hung. 1143.* alatt. Nagyon kár, hogy nem jutott el korunkra több, mert énekeinek a többi gyűjteményekkel való egybevetéséből az látszik, hogy ez régebbi szerkesztményt, még a XVI. századból valót követ.

11. Bodoli Graduál.

Ez immár nyoma veszett kézíratos graduál emléket *Kerekes Ábel* tartotta fent, Tóth Ferenczhez 1813 október 16-ikán intézett levelében. *Kerekes* levelét s abban a graduál külső történetét és leírását a M. Nemz. Múzeumban lévő eredetiből kiadtam az Irod. Tört. Közleményekben I. 323—325. l.) Eredetileg a bodoli ref. egyház tulajdona volt s innét márkusfalvi Deák Péter esperes magához vette s a nagyenyedi könyvtárnak adományozta. Itt látta 1758-ban Bod Péter s itt írta le vagy ismertette *Kerekes Ábel*. Sem eleje, sem vége nem volt, az 53. laptól a 698. lapig menő számozása szerint egyik nagyobb terjedelmű graduáléknk lehetett. *Bod Péter* szerint XVII. századi,

valószínűleg még előbből való. Berendezése és megmaradt részletei után ítélve, a régebbi graduálokhoz állott közelebb. Az enyedi veszedelemkor pusztulhatott el, mert a thékában ma már nincs meg.

12. Kecskeméti Énekeskönyv.

A Magyar Tud. Akadémia könyvtárában [Magy. Kód. Ivr. 76. sz.] *Énekeskönyv* czímen. Toldy két izben nyilatkozott róla, egyszer *hymnáríum*nak, más alkalommal a *kecskeméti kótás karkönyv*nek nevezvén. (Költészet Tört. II. kiad. Pest, 1867. 185. l.) Ugy látszik, nem volt vele tisztában, sem akkor, mikor irodalomtörténetünk anyagát csoportosította, sem akkor, a mikor először vizsgálta s erről a kéziratba bejegyzést tett. Ennek a kéziraatra rávezetett bejegyzésnek a sorsa ismeretlen, ma már nem láttam, s épen azért érdemesnek találok, hogy *Kálmán* Farkas nyomán, a ki még látta s lejegyezte (Prot. Egyh. és Isk. Lapok. 1883. 40. sz.) újra közöljem. Az elveszett bejegyzés ez: »E hymnáríumot, mely régi katolikus énekek mellett protestánsokat is tartalmaz. *Batizi*, *Szegedi* Gergely, *Sztárai* Mihály, *Szánthó* Ferencz stb. összeírta 1637-ben (pag. 231. 273.) és 1638-ban (pag. 75.) *Szegtői* István, barátja: Mező Szilassy Vazul számára. A közbe eső tiszta leveleken több későbbi beiratok találtatnak így: a) pag. 113—119. *Verbói* Istvántól 1677-ből. Lamentatio Adami, et b) pag. 120. ismeretlen kéz gyermekei születését jegyezte be 1654—1663 között; c) egy harmadik kéz pag. 221—227. két éneket; d) ismét *Verbói* 1681-ben pag. 217 egy feltámadási éneket; e) egy negyedik kéz pag. 476—478. két éneket; f) egy ötödik pag. 608—612. egy litániát; g) egy hatodik pag. 205—208. B. K. 1652-ben egy éneket de Passione S. Stephani; h) *Verbói* egy éneket pag. 209.; i) egy új kéz, nyolczadik, privát jegyzeteket 1715 pag. 37.; k) egy hetedik kéz toldott egy éneket, pag. 37.« *Kálmán* Farkas református graduálnak ismerte fel s így mutatta be.

A kézirat ívrétben 612 lapot foglal magában hangjegyezve, a protestáns graduálok technikáját követve gazdag diszitésú s magyaros kezdő betűkkel, melyeknek legnagyobb részét szépen kifestve találjuk. Erős, valószínűleg gubacssavval készített tintája a papiroost sok helyen átrágtá s e miatt a különben jó karban tartott kézirat nevezetes rongálódást szenvedett; újított kötésének régi czimkéjén *Énekeskönyv* olvasható, s e miatt én is *Énekeskönyv*nek nevezem, megtartva Toldy jelzőjét, így lett a czíme *Kecskeméti Énekeskönyv*. Hogy miért *Kecskeméti*, holott provenienciája Somorjára mutat, nem tudom. Talán régebbi kötésén vagy a borító lapon volt valami bejegyzés, a miért Toldy *Kecskeméti*nek nevezte, mert pusztán azt, hogy az énekek szövege őző dialektusban van írva, nem lehet az elnevezésre döntőnek tekinteni. Egyenesen graduálnak azért nem neveztem, mert ez az énekeskönyv két graduált foglal magában. Mind a kettő csonka, az elsőben (I.) egy csonka ének s az »A Krisztusnak szenvedése« kezdetű (Gönczi, Lócse, 1654. 39. és 1696. 36. l.) nagyhéti himnus után

az áldozó csütörtöki, pünkösdi stb. énekek, antifonák, litánia stb végül szokás szerint válogatott zsoltárok következnek a 205. lapig mire a 206—273. lapig a responsoria, versiculi, benedictiones és passio secundum Mattheum jő. Az énekeknek ily elrendezése s a kéziratnak ez első fele terjedelme szerint is megfelel egy önálló kéziratot graduálnak. A 294. lapon »szép dicséretök (vannak), melyeket reggel az templomban kell elmondani« azután himnuszok (adventtől — s katekizmusi énekek), majd (pag. 414—478.) a közönséges isteni dicséretök, s (pag. 479—606.) szemelgetett zsoltárok (608—612.), responsoriák vannak. Ez a második rész is nagyjában a graduált követi, de sokkal bővebb, mint ismert kéziratot graduáljaink s ez is csonka, mert a végéről a versiculi, benedictiones és a passio hiányzanak. Tehát pusztán graduálnak alig lehetne nevezni, így maradt meg az *énekeskönyv*, melyre egykorú gazdája, a ki először bekötötte, keresztelte el.

Másolójául két íróat találunk megnevezve: *Szegetői* Istvánt (pag. 75) és *Szegedi* István (pag. 273.); *Verbői* István, alias Sartor Óváriensis (pag. 117.) és *B. K.* (pag. 208.) későbbi kezek gazdái. A kézirat kétségtelenül 1637—38-ban készült s nem másolata az Öreg graduálnak, hanem eredeti szerkesztmény, s minden valószínűség szerint dunántúli eredetű.

13. Kálmáncsai Graduál.

A csurgai ref. kollégium könyvtárában van, nevét a könyvtáblájának ama bejegyzésétől vette, mely szerint 1664-ben már a kálmáncsai egyház tulajdona volt. Készült 1622—1626 között, valószínűleg a Dunán túl. Ma nagy ívrét alakban 169 levelet foglal magában, de eredetileg nagyobb volt, elejéről legkevesebb 5 himnus hiányzik, mert az első ének himnus sextusnak van jelezve, e jelzés tovább is tart, de később elmaradt, s nincs okunk föltenni, hogy a míg tartott, hiában lett volna, e hiány úgy látszik két ívnek felel meg; végül nincs még a passio befejezve, s még néhány lap, a füzőszálak szerint 32 levél. Bent a kötetben az 58—59., a 291., 315. s a 324. lapok után is hiány mutatkozik. Négy kézírását lehet megkülönböztetni, az I. kézen kívül a IV. kéze a kötet java munkája, keretét az I. kéz adván meg. Tartalmát himnuszok (66) responsoriumok, antifonák és zsoltárok (56) teszik. Ugy látszik, ez sem egyéb másolatnál, mint a csurgai, valószínűleg olyan régebbiről másolva, mely a *Huszár* Gál-féle nyomtatott énekeskönyv hatása alatt állott.

14. Óvári Graduál.

A debreczeni ev. ref. kollégium tulajdona, R. 504. sz. alatt. Azelőtt az elpusztult magyar-óvári egyház tulajdonában volt. *Kálmán* Farkas a graduált abból a korból származtatja, mikor a ref. graduál még nem volt teljesen kifejlődve s megállapodva, tehát a XVI., XVII. századok találkozásjáról. (Debr. Prot. Lap, 1882. 63. 74. sz.)

15. Újnépi Graduál.

Az új-népi ev. ref. egyház tulajdona. 1646-iki másolata az Öreg Graduálnak. Nagy ivrét, 804 lap. Ismertette Kálmán Farkas. (Magy. Prot. Egyh. és Isk. Figyelő, 1879. 238. l.)

16. Csburgai Graduál.

A csurgai ref. kollégium könyvtárának újabban végzett rendezése alkalmával került elő, ma is annak tulajdona. A XVII. század harminczas éveiben készült, valahol a Dunán túl, iratási idejét a 44—45. levélen előforduló bejegyzés határozza meg. Ivrét, ma 64 levelet tartalmaz, csinosan kiállítva, különösen érdekesek magyar virág és lombdiszú kezdőbetűi. 81 éneket őrzött meg, köztük 29-nek hangjegyét is. A kódex erősen meg van viselve, kötése nincs s így a takaró levelek, kivált végül, sokat szenvedtek, elől egy, hátul négy levél nincs is a kötet testéhez fűzve. Egyik értékes emléke liturgiánknak, mert ismeretlen énekeket őrzött meg s mert egy rendszeres, bár kisebb méretű graduál, mely mint XVII. századi másolat, egy régebbi graduálra mutat vissza, mely a kálmáncsai egyház kéziratos graduáljához és *Huszár* Gál nyomtatott énekes könyvéhez nagyon is közel áll. Ismertette *Kálmán* Farkas *Czelder* Figyelőjében. (1880. évf. 564. l.)

17. Bélyei Graduál.

A debreczeni ref. kollégium könyvtárában (R. 507.) van. *Kálmán* Farkas szerint (Debr. Prot. Lap. 1882. 37. 91. sz.) Angyalosi Demjén bélyei pap másolta s munkáját 1642 június 14-ikén végezte be. Mint az Öreg Graduál másolata, tartalmilag semmi nevezetést nem nyújt.

18. Balogi Cancionale.

A debreczeni ref. kollégium könyvtáráé. Ismertette *Kálmán* F. (Debr. Prot. Lap, 1882. 122., 128. sz.) 4-r. 700 lap, mutató tábla, 1659-ben Ocsovay Mátyás, baloghi, (gömörmegyei) pap írta össze, nem rendszeres cancionale, hanem időről időre folytatott s egybeírt gyűjtemény.

19. *Jancsó Benedek kódex.*

A M. Nemzeti Múzeum tulajdona, (1395. Qu. H.) 4-rétben 116 számozott levelet tartalmaz. Jelenlegi számozása szerint teljes, de eredeti állapotához mérten tetemes hiányokra akadunk. Elöl a füző szálak szerint legalább két ternio hiányzik, a 9., 32. és 61. levelek után nagyobb réseket látunk, s hogy az egészen elrongyolott utolsó leveleken túl mennyi hiányzik még belőle, nem tudjuk. Katolikus cancionale a XVII. századból, 1630—1663 között hét kéz irását mutatva, készült, a II., III. és V. kéz Petri Andrásé, Petri A. Györgyé és Réti Jánosé. Tartalmaz 216 magyar éneket, 1 magyar passiót és 9 latin himnuszt, összesen 226 drbot. Ismertettem az E. Phil. Közlönyben. (1892. évf. 91. l.)

20. *Magyar Cantionale.*

A budapesti egyetemi könyvtárban, (A. 112). Negyedréthben 116 sztlan levelet tartalmaz, a melyből a fol. 60. felső alsó fele s a fol. 73. alsó része restaurálva van. A XVII—XVIII. századok ölelkező korából való, az utolsó néhány lapnak újabb írása 1721-ről van datálva, tehát a kötet java előbbről való, bár a XVII. század utolsó negyedénél aligha idősebb. Jellemző vonása, hogy ismeretlen írója Nagy cantionalénak tartotta, különben aligha jegyzette volna meg a fol. 70a. alján, hogy a Kis cantionalében mely himnuszokat szoktak fölvenni a szentek ünnepére. 174 ének szövege s dallama van benne, közben s a végén néhány latin ének és dallam. Nagyjában a de tempore beosztást követi, lehet, hogy eredetileg szigorúan e szerint volt beosztva, ma azonban talán a könyvkötő hibájából, az elrendezés ziláltnak mutatkozik. A kézirat keretét egy XVII. század legvégén dolgozó kéz adta meg, s ezen belül még öt kéz uyoma különböztethető meg, melyek közül a II. korra és buzgóságra legközelebb áll az I. kézhez. *Begisich* Mihály akad. székfoglalójában, (Magyar egyházi és népénekek a XVIII. századból, Bpest, 1881, 46 l.) egy 8 rétű XVIII. századi Magyar Cancionaléről emlékezik meg, a mely az itt leirttal összevág.

21. *Gyöngyösi Toldalék.*

A ferenczrendiek gyöngyösi könyvtárában Paratus Sermones de Tempore et de Sanctis (Argent. 1503. 4-r.) című művéhez 23 levélnyi Toldalékon 24 egyházi ének van följegyezve. Följegyzője bizonyos *Dús* Jakab, ferenczrendi barát, a ki 1628—1629 között írta, de annak legnagyobb részét *Udvardi* István, hihetőleg szintén barát, a ki 1635-ben *Dús* Jakab iránt való szeretetből írta meg és le a Toldaléknak utolsó (24) éneket, közbül néhány levélen egy későbbi ismeretlen kéz dolgozott. Az énekek egy része régi, egy része újabb s van benne néhány ismeretlen. A Toldalék részletes ismertetését adtam a Könyvszemlében (1898. 225. l.)

22. (Kövendi János Énekeskönyve.)

Kanyaró F. (M. Könyvszemle, 1895. 327. l.) írja: »Egy gazdag kolozsvári polgár költségén kiállított igen szép Thordai-Bogáthi-féle psaltériumja előszavában ekkép nyilatkozik a már rég elfogyott énekeskönyvek ritka volta felől:

Ezt Kövendi János
Látván, hogy nincs számos
Efféle munka készen:
Olly jó kedvvel irat,
Mint ki drága irat
Szemgyógyitani vészen.

23. Mihál Farkas gyűjteménye.

A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona, (482. Oct. Hung.); dőlt 8 rétbén, 149 levélből áll, hat helyen csonkulást mutat, s benne 108 darabot, 105 egyházi éneket. a Válaszúti Komédia töredékét, egy verses passiót és egy vitézi éneket; a 105 ének között 96 magyar nyelvű ének van. XVII. századi katolikus cantionale s összeírója nem másolta a nyomtatott gyűjteményeket hanem maga írta össze 1677—1693 között, időről-időre úgy, a mint jött. Összeírója Mihál Farkas volt. közrendű székely. Ismertettem az E. Phil. Közlönyben (1893. 172. l.)

24. Cationale et Passionale Hungaricum.

A budapesti egyetemi könyvtárban (A. 113.) van ez a XVII—XVIII. századi ívrétű, 122 lapott tartalmazó hangjegyes énekeskönyv. Első fele, 80 lap cationale, második fele passionale. Kora szerint inkább a XVIII. századból való, mint a XVII-ikből. A jezsuiták túróczi székháza számára íratott. *Bogisich* M. említett székfoglalójában (48—49 l.) felsorolja ezt is.

25. Nagyhéti Énekes könyv.

A M. Nemz. Múzeum könyvtárában (388. Qu. H.) Jankovich Miklós második gyűjteményéből. Eredeti rongyos kötését Mátray lefejtetvén, újra köttette, ő adta a kézirat címét is, s az ő gondossága mentette meg e töredéket a fölbomlástól, melytől elején és közepén (40—41. lap közt) már is szenvedett, s az ő figyelmét dicséri, hogy a régi kötésen volt bejegyzéseket ma tőle másolva olvashatjuk. E kézirat e szerint a pathai egyházé volt, a mit egyébiránt a kódex utolsó lapjának 1726-iki bejegyzése: *Hoc cationale spectat ad Ecclesiam Pathayensem*« is megerősít. Ugyan e kéz írta bele: »Ezen könyvnek régebbinek kell lenni a Káldi kiadásánál, mert abban másképpen van«. Egyik közben eső állomását Bárány Bertalan jegyzi föl, megírván, hogy 1831-ben Duncsák János címzetes püspöktől kapta.

A kódex korát, bár írása inkább a XVII. század elejére mutat, hajlandó vagyok a XVI. sz. legvégére tenni, hogy azáltal kissébbítsem azt a távolságot, mely az írás és a szerzetetés ideje között van. Ez a kézirat másolt példány, s a mint az író az előtte lévő szöveget átadta, némely helyen betűről-betűre hű másolatot vett, így írta: *zww, michoda, bwn, koczud stb.* s ezzel egy jóval előbbi időről származó eredeti után dolgozott. Tartalmát a passió, két lamentatio s Jeremiás próféta oratiója teszi. Az 1726-iki bejegyzés Cationálénak nevezi e kéziratot, a mi azt jelenti, hogy ha helyesen írták Cationálénak, a kéziratnak első és sokkal nagyobb fele elvesztett s belőle csak az utolsó rész, a cationálékhoz függesztetni szokott passio és lamentatiók maradtak meg.

26. Sárospataki 1602. Passionalis.

A sárospataki kollégium könyvtárának kéziratai között van említve egy 1602. évszámmal jelzett Passionalis (M. Könyvszemle, 1881. 251. l.)

27 Sárospataki kótás Passionalis.

A sárospataki kollégium könyvtárának kéziratai között van említve egy »Passio kótákkal.« (M. Könyvszemle, 1881. 252. l.)

28. Jézus Krisztus kinszenvedése Szent Máté Evangélista szerint és Jeremiás Próféta Imádsága.

A M. Nemz. Múzeum tulajdona (544. Qu. Hung.) 4-r. 27 levél, a XVIII. századból. Az utolsó lap alján olvasható bejegyzés szerint 1725-ben *Lebó* István által iratott. Tartalma a passio, Máté szerint és Jeremiás imádsága. Az egész be van vonalozva, de csak az imádság van kótázva.

29. Laczházai Passionalis.

A sárospataki ref. kollégium könyvtáré, hova Keresztesi Ferencz 1776-ban adta be, ő a volt laczházai rektortól örökölte 1775-ben, ki magát 1732-ben Szilasi István néven jegyezte be az első védő lapra. Az első lapon olvassuk, hogy *Betze* János főbíró kegyes és buzgó indulatjából irattatott *Üllei* János hites nótárius által 1716-ban a laczházai helvét vallásuak szent ekklézsiája számára. Ivret, tartalmazza a Kyrie Puerorum, Passio Domini, Oratio Jeremiae Proph. Lamentationes részeket.

30. Halotti temetéskorra való énekek.

A M. Nemz. Múzeum tulajdona (135. Oct. Hung.). XVII. századi 8-r. kézirat Jankovich Miklós könyvtárából. Czimlapján az 1694. évszámot olvasom, de azt hiszem előbb, 1676—88 között iratott egybe az Újfalvi-féle In Exequiis valamelyik kiadása nyomán. Összesen 46 temetési ének van benne s ebből 23 Újfalvinál is megvan, 9 egyéb gyűjteményben, úgy hogy 12 ismeretlen ének maradt eddigi gyűjteményem alapján meghatározatlan.

31. Psalterium Davidis Carmine hungarico redditum per Nicolaum Bogáthium . . . Scriptum in Zent Ersebeth 1608. 12-a Januari.

Jakab Elek (Ker. Magvető, 1880. 4. l.) így adja a mű címét s az 1608. évet a másolás évének tartja.

32. Soltárok könyve.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára tulajdona, (137. Oct. Hung.) hova Jankovich Miklós első gyűjteményével jutott. A XVII. század második feléből való, egykorú kötése 1678. évszámmal reá mutat a közelebbi dátumra, melylyel az irás és kiállítás szépen összefér. 8 rétből 490 levelet foglal magában, előlről 16, végéről 8 levél hiányzik. Szent-Dávid 150 zsoltarán kívül 8 más éneket tartalmaz. Katolikus szerkesztés, még pedig a zsoltárok szövege szerint, régebbi kéziratok után másolva.

33. *Jancsó-kódex.*

A Jancsó-féle gyűjteménnyel a M. Tud. Akadémiában. (Magy. kód. Ivr. 75.) Innen kapta nevét *Lugossy Józseftől*, ki a gyűjtemény átvételekor becsét azonnal fölismerte s róla tartott előadásában (Új Magy. Múzeum, 1850—51. II. C—CXLVII. l.) irodalom történeti és liturgiai fontosságát meghatározta. Ivrétben 161 levelet tartalmaz, de eredetileg nagyobb volt; elől, közben és a végén csonkulást szenvedett. A szombatosoknak legrégebbi egyház-költészeti emléke, »nemcsak egyéniségnek egyetlen példánya, de egész fajának s nemének testvértelen felmaradt hirmondója« gyanánt mutatta be e kéziratot *Lugossy*, s ha ez állítást a kézirat külső kiállítására vonatkoztatjuk, ma is érvényben lehet tartani. Azóta újabb szombatos kódexek merültek fel, de ivrétben és ehhez fogható kiállításban mását nem ismerjük. Négy kéz írását ismerjük fel, *Gábor* deákét, a ki Nagy-Solymoson nyomorogva írta a kódex elejét, s még többet is irt volna, ha nem szánja vala a papirost, *Váradai Jánosét*, *Tolnai Istvánét* és *Zák Péterét*. Iratásának két dátumát, a megkezdését (1615. augusztus 25.) s azonkívül egy 1618-ból származó bejegyzést találván benne, korát a XVII. század második tizedében találjuk meg. Tartalmazza *Dávid zoltárait* a szombatosok dogmáihoz alkalmazott átdolgozásban (1—106 l.) s a szombatos felekezet himnuszait és ünnepi énekeit, (107—161. l.) Ez utóbbiak között *Péchy* énekeit ismeri föl *Lugossy* s e miatt *Péchy Simon* kódexének is nevezi, de az irodalomban a *Jancsó-kódex* néven ismeretes.

34. Szombatos Énekeskönyv.

A kolozsvári unitárius kollégium könyvtárában van, a hova *Koncz István* adományából 1766-ban került, a mint ez a kódex tábláján lévő bejegyzésből kitűnik. Nagy ivrétben 169 levelet tartalmaz, eredetileg hártýába volt kötve, de kötése daczára meglehetősen romlani kezdett. Bejegyzései szerint a szombatosoknak legrégebbi énekeskönyvei közé tartozik, és pedig a *Jancsó-kódex* mellé, s e kronológiai adatokon túl belső tartalma és énekei, valamint a kódex írói szerint is, ahoz nagyon közel áll. 1616-ban egy *Gábriel* nevű pastor egy könyörgést jegyzett bele, minden valószínűség szerint ugyanaz az író kit *Gábor* néven a *Jancsó-kódex*ből ismerünk, melyet 1615-ben *Mátéfi* számára írt. Ez a kézirat is egy *Mátéfinak*, *Jánosnak*, készült s 1617-ben Nagy-Solymoson nyerte befejezését ama, mondhatjuk, *Gábor* deák által, ki *Mátéfi Vazulnak* is dolgozott, sőt ez a kódex is, később, 1637-ben az övé volt. A kódexben lévő többi bejegyzés évszámai (1618—1626) mutatják, hogy *Gábor* deák munkáját mások részint pótlásául, részint folytatásul kiegészítették, és pedig 1619-ben ifj. *Zák Péter*, később *Tordai Mihály*, 1626-ban *Thordai Zsigmond*, kiktől a kézirat második fele származik, míg az első rész, az ünnepi énekek azok rendje szerint *Gábor* deáké. A kéziratot *Kriza János* ismertette legelőbb. (Új Magy. Múz. 1851—52. II. 160. l.)

35. Szombatosok Énekeskönyve.

Eisen Izidor Udvarhelyszéken szerezte s *Koncz* József főgimnáziumi tanár közvetítésével fölküldötte *Deák* Farkasnak, hogy azt a Magyar Tört. Társulatnak bemutattván, az Akadémiának adja át. *Deák* Farkas tényleg be is mutatta (Századok. 1875. 412—424. l.) s néhány jellemző vonását ki is emelte a róla írott rövid tudósításában, hogy 227 levélből áll s abból 72 számozva van, a 2-ik lapon iratásának dátuma (1740.) van s hogy borjúbörbe van kötve.

36. Szombatosok Énekes-könyve.

A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában (510. Oct. Hung.), hova 1890-ben vétel útján került, 8 rétből 283 levelet tartalmaz, préselt fekete bőrkötéséből kifordult, elején és végén csonka s a középen, a 195—240 leveleket az írás tintája s a beható nedvesség tetemesen megrongálta, úgy hogy e része alig-alig olvasható. Két ember keze írása válik ki, az I. a kötet elejét s végén néhány levelét, a II. a kötet derekát írta, kívülök újabb kezek is dolgoztak rajta. Tartalma áldások, zsoltárok, imádságok, szertartásos énekek és utasítások. Az irodalomban még ismertetésre vár.

37. Pál A. Énekes könyve.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában (410. Oct. Hung.), hova vétel útján került. E kis könyvecske, elől s hátul csonkán s alól, hihetőleg nedvességtől, pusztulásnak indulva, jutott a múzeumba, a hol régi lelőggő s kezdetleges kötésű táblájától nemsokára megszabadulván, újra kötöttet. Mai állapotában 91 levelet foglal magában s lehetőleg restituálva s megtisztítva a további romlásnak kitéve nincs. 1720-ban íratott, Pál An(drás vagy Antal) másolta.

38. Szombatos Énekes könyv.

Dux Adolf birtokában, kis harántkötésű kézirat, mely 1789-ben, Nagy-Ernyén készült. »Másolója s valószínűleg tulajdonosa is Sárosi Mihály, nagy-ernyei lakos volt« — írja róla *Nagy* Sándor. Nyolczadrétben 41 levelet tartalmaz.

39. Szombatos Énekesköny.

Kohn Sámuel tulajdonában. XVIII—XIX. századi rituális kézirat.

40. Szombatos Énekeskönyv.

Dux Adolf birtokában. XVIII—XIX. századi kézirat, nem egységes szerkezetű, hanem több külön töredékből áll.

41. Péter András Szombatos énekeskönyve.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában (487. Oct. Hung.), hova vétel útján került. Nyolczadrétben 91 levelet foglal magában,

egészen új, a század derekán készült, Istvánfalváról való Péter András keze által.

42. Szombatos Szertartásos könyv.

Kohn Sámuel birtokában XVIII—XIX. századi kézirat.

43. Szombatos Szertartásos könyv.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában (413. Oct. Hung.), hova a Péter András és a Pál A.-féle énekesekkel együtt, 1877-ben Böződ-Újfaluról vétel útján került. Kemény bőrkötése van, 293 levelet foglal magában s a század első felében 1824—1839. között iratott.

— *Világiak.* —

44. Apostagi kódex.

Varasdy Lajos tulajdonában. Imertette a tulajdonos, ki azt Apostagon Szokolai Istvántól kapta, s leelő helyéről nevezte el. (Figyelő, I. 1876. 159.) Nagy negyedretű, rongált kézirat, a közlő szerint a XVI—XVII. századból.

45. Bocskor-kódex.

Thaly Kálmán a Magyar Tört. Társulatnak 1870. február 3-ikán mutatta be — *csik-szent-léleki kódex* néven, (Századok, 1870. 118 l.) gr. Lázár Miklós szivességéből, a kitől hosszabb használatra meg is kapta, ugyan ő a *Századok* hasábjain (1871. 480.) a kódex három énekét, *Adalékai*-ban tizenhárom énekét adta ki. Az énekeskönyv csik-szent-léleki Bocskor Jánosé volt, a ki maga is másolt bele néhány énekét 1716—1739 között, így 1739-ig ismert dalokat tartalmaz. Legújában *Ferenci* Zoltán (Erd. Múz. XV. 1898. 372., 440., 510.) foglalkozott vele, meghatározta s kiadta eddig ismeretlen énekeit. A kódex történetéhez az utolsó adat tollban maradt, t. i. hogy jelenleg csakugyan az Erdélyi Múzeum könyvtárában van-e, mint sejtjük, vagy a Lázár-családnál, s tollban maradt a kódexnek tüzetesebb leírása is.

46. Borbély kódex.

Borbély Sámuel tulajdona, ki Zilahon szerezte e 16-odretű kis kéziratot, mely a XVII. század elején iratott egybe. Tartalmát prózai és verses darabok teszik s két éneke Balassa Bálinté. Ismertette s e két verset közzétette *Torma* Károly a *Századok* XXIII. évfolyamában, (1889. 638 l.) s ő adta nevét, volt tulajdonosa tiszteletére keresztelvén.

47. Brassai kódex.

A kolozsvári unitárius főiskola könyvtárában, Brassai Sámuel hagyatékából. XVIII. századi kézirat, 8-r. 78 lap. Ismerteti, leírja s két énekét kiadja *Kanyaró* Ferencz. (Tört. Tár. 1896.) A kézirat XVI—XVIII. századi énekeket tartalmaz, szám szerint 18-at, mely-

ből 11 történeti, öt karácsonyi, egy husvétii ének s Faludinak egy éneke van benne.

48. Csereyné kódexe.

A Székely Nemzeti Múzeum tulajdonában, Sepsi-Szentgyörggyön. Nyolczadrétben 68 levelet tartalmaz, a mely után ki nem számítható hiány mutatkozik. A kéziratot a Székely Nemzeti Múzeum hálából nevezte el az adományozóról. Kevés hozzá fogható emlékünkn van a XVI. század utolsó negyedéből, nem csak mert ismeretlen énekeket és szerzőket tartott meg, hanem mert egy kétes kérdést hozott tisztába: megőrizte a »Jerusalem ostroma« szerzőjének nevét. A kódexből tudta meg *Szilády* Áron Szegedi András hegedűs nevét, melyet különféle módon Chegezy, Chegery stb. találtunk, s az ének variánsait földolgozta belőle a Régi Magyar Költők tára VI. kötetében kiadott szöveghez.

49. Csoma kódex.

Eredetije a M. Tud. Akadémiában, (Magy. Kód. kis. 8-r. 7 sz.) teljesebb másolata a M. Nemz. Múzeum könyvtárában (237. Qu. Hung.) van. 1638-ban Pátyon írta össze Csoma István, egy határozottan protestánszelleme ember, valamely régebbi, XVI századi énekeskönyv nyomán, mely a maga korában élő szokás szerint főleg egyházi és vallásos énekeket tartalmazott. Költői emlékeink egyik legkeresettebb s legismertebb forrása, melyet Toldytól kezdve folyton használtak s emlegetnek. Könyvészetileg leírva és ismertette még nincs, *Thaly* Kálmán azonban fölhasználta közleményeiben.

50. Decsi kódex.

Az Andorka család birtokában (Somogyban) volt e kódexet Andorka Gyula 1864-ben a M. Tud. Akadémia könyvtárának ajándékozta. (Magy. Kód. kis 8-r. 12 sz.) A XVIII. század elején (1609—1613.) a tolna-megyei Decsen iratott össze, 16 rétű, elől és hátul csonka, s egyike leggondosabban kiállított énekes gyűjteményeinknek, melynek összeírója maga is énekszerző. *Thaly* Kálmán mutatta be e kódexet előbb az Akadémiának s ismertette a *Századokban* (1871. évf. 33 s köv. lapok) ugyanó lemásolta s e másolat birtokában van. Egyike legfontosabb költői emlékeinknek. Andorka Gyula maga is ismertette s közölt belőle ismeretlen éneket a Vasárnapi Ujság 1864. folyamában: »Erdély Siralmas Énekét.«

51. Dezső kódex.

Kardos Albert (Szilágyi és Hajmási mondája a Magyar költészetben Bp. 1885. 8 lap) említi, hogy a *Csoma* kódex »azon énekgyűjtemények közé tartozik, melyek, mint a *Dezső*-, *Lipcesei*-, *Lugossy*-kódexek, jobbára már megjelent művekből szedtek össze egyes darabokat«. Ez egy említésen kívül a *Dezső*-kódex nyomára nem akadtam.

52. Hölischer József kódexe.

Az esztergomi városi könyvtár tulajdona, hova *Hölischer J.* városi tanácsos gyűjteményével került, mely az esztergomi városi könyvtár alapjául szolgált. XVII. századi 4-rétű 204 lapot tartalmazó kézirat, melynek elején teljes indexe lehetett, a miből az I—Z betűk sorával két számozatlan levél most is meg van. A 204. lapon nem végződik a kötet, mert az utolsó lap custosa »*méltán*« jelzi, hogy a folytatás itt elmaradt. Így e kötet már rongáláson ment keresztül, mielőtt Hölischerhez került, a ki beköttette. Másolatát Jankovich Miklós vétette, de nem pontos kopiában. Az ő példánya ma a M. Nemz. Múzeum könyvtáráé, (1258. Qu. Hung.) s arra maga jegyezte föl, hogy 1840-ben készült, s »Ezen XVII. században egybennirt gyűjtemény fentartatik Hölischer esztergomi tanácsbéli úr gyűjteményében, negyed formában, barna bőrben kötve, ilyen címet visel: »*Költeményes régiségek*«, melyet csak a birtokosa adott neki, nincsenek is azok általam renddel leírva, minthogy eleintén nem az egész könyvet, hanem csak a nekem tetsző cikkekelyeket volt szándékom leírni.« Ismertettem »*Költeményes régiségek*« cím alatt M. Könyvszemle, 1891. 45—56. lap.

53. Hubay kódex.

Thaly Kálmán ismerteti röviden a Figyelő (1877). III. kötetében a 24. lapon. XVII—XVIII. századi kézirat, melyet id. *Hubay* János, gyulafehérvári vagy nagyenyedi tanító kezdett másolni 1670 táján s fia ifj. *Hubay* János, abrudbányai tanító 1707-ben fejezett be. E kódexet *Erdélyi* János hagyományából *Gyulai* Pál adta át használatra *Thalynak*, a ki szerint *Gyulai* azt az Erdélyi Múzeumnak adományozta volna. Legnagyobb részt halotti verseket s búcsúztatókat tartalmaz.

54. Illyés Bálint kézírata.

Barla Szabó János a Vasárnapi Ujság 1864. 1., 10., 14., 31., 41. s az 1865. 6., 13. számaiban egy énekeskönyvet ismertet s abból néhány éneket közöl. Leírásából adom a következőket: A kézirat elején két latin vers s az ajánló levelecske után egy *grammatica latina et hungarica* van, melyet *Cantiones elegantissimae* követ, azután egy *Compendium Theologicum* s végül halotti versezetek. A *Cantiones elegantissimae* között 1522—1683 között irt énekek vannak egybe szedve s közülök közül néhányat *Barla Szabó*. A kézirat a XVII—XVIII. században íratott, 1712-ben id. *Illyés Bálint* írta bele a *grammaticát* megelőző részt fia, ifj. *Illyés Bálint* használatára, s 1735-ben a *Compendium Theologicumot*. A Halotti versezetek szerzője *Csúzi Cseh János*, ki *Sélyei Balogh István* nejét *Babos Zsuzsánnát* siratja el benne 1714 november 24-ikén. Másolólul egy *Kutasi István* jegyezte be magát, a *grammatica* végén 1683. dátummal s tőle való még más énekek kézírása is.

55. Kazay János kódexe.

A XVII. század második feléből származik; bőrkötésű, aranyozott énekes- és imádságoskönyv, melyet Kazay János írt össze. Külföldön járt s poétai hajlamú férfiú volt s maga is írt verseket. *Thaly* Kálmán rövid ismertetésében (Prot. Egyh. és Isk. Lap, 1862. 49. sz.) mondja: hogy telve van »szebbnél szebb régi énekekkel és imákkal« de egy imádságon (Jeremiás utolsó siralmából szedegetett keserves imádság) s egy éneken (Bethlen G. hálaadó éneke) kívül többet nem közöl belőle s tartalomjegyzékét sem adja. A kódex Komárom-megyében, Sárközy József birtokában Kömlődön, volt, ma lappang.

56. Komáromi Énekeskönyv.

A Magyar Nemzeti Múzeumban 483. Oct. Hung. jegy alatt őrzött nagyon becses gyűjtemény, mely 42 világi, főleg szerelmi költeményt őrzött meg a XVII—XVIII. századból, az 1617—1701. között lefolyt időszakból. Dőlt 8-rétben 93 levelet tartalmaz s a XVII. és XVIII. századok találkozásán íratott össze egy mészáros mesterember által, minden valószínűség szerint kedvese vagy mátkája számára. *Szekeres* Mihály takácsi esperes-lelkész tulajdona volt s ő ismertette még komáromi segédlelkész korában a *Győri Közlöny*-ben (1864. 92—96. sz.) s közölte belőle a *Sárospataki Füzetekben* (1865. 843—48. l.) a »Zokogó sirással sírhatsz magyar nemzet« kezdetű éneket, s ő adta neki nevét, a melyet én is megtartottam. Szerinte Györmegyében a XVII. század végén íratott össze, *Thaly* Kálmán szerint 1698—1701 között; *Szekeres* Táp, *Thaly* Szemere helységet tartja összeírója lakhelyének; — tény, hogy a Sokoróalján, ama vidéken másolták, melyet *Téth*, *Szemere*, *Táp*, s északra Győr városa jeleznek. *Thaly* (Adalékok, I. 248. l.) *Mészáros* Péter, másutt a *Szekeres*-féle kéziratnak nevezi, míg *Szekeres* M. egykori tulajdonosa és bemutatója *Komáromi Énekes könyvnek* nevezte el. Hogy ez énekes könyv a M. Nemz. Múzeum 483. O. H. kéziratával azonos, külső és belső körülményei egyaránt igazolják. Ez énekes könyv a dunántúliak közé tartozik s régebbi líráknak sok szép termékét tartotta fenn nekünk. Részletes ismertetését adtam a *Phil. Közlönyben*, 1899. 3—5. f.)

57. Körmendi kódex.

Kálmán Farkas birtokában, 4-r. 200 lap, elől és hátul két két sztlan levél. *Kálmán* Baranya megyében, Dráva- Hidvégen találta s ismertette *Czelder* Figyelőjében (1882. 466. l.), e szerint 1684-ben *Baxai* György, a körmendi ref. iskola tanítója írta össze Körmenden, innen elnevezése. Vallási és vegyes költeményeket sőt prózai maradványokat is őrzött meg.

58. Kuún kódex.

A M. Tud. Akadémiában (Magy. Kód. kis 8-r. 6. sz.). [?].

59. Lipcsei kódex.

Eredetije és Ring Adorján által készült másolata az Akadémia könyvtárában. (Magy. Kód. 4-r. 28.). A kódexet a XVII. században Nagy Tamás írta össze, tartalma 27 vallásos és 13 történelmi és bibliai ének. Először Toldy Ferencz mutatta be az Akadémiában s ugyanő ismertette az Új Magy. Múzeumban (1851—52).

60. Lóskay kódex.

Thaly Kálmán (Adalékok II. 255. l.) említ egy múlt századi, Somogyban összeírt kéziratot, melyben Bezerédy búcsúzó éneke s egyéb költői emlékeink maradtak meg. E kódexet *Lóskay* Benedek zircz-ciszterci tanár ajándékozta neki, s így legmúltóbb, ha róla nevezem el.

61. Lugossy kódex.

Lugosy József ajándékából a debreczeni ref. főiskola könyvtáré. XVII. századi 4-r. kézirat, mely 197 levélen 43 magyar éneket tartalmaz. Leírója a XVII. század első felében élt *Somogyi* Pál. a ki 1629 körül írta össze e kéziratot. Később köttetett be, a mit elárul az, hogy egyes terniók össze vannak hányva. Az utolsó éneket Az nagy Ábrahám patriarkha fiának az Izsáknak házasságáról való történetét (fol. 194—197.) Bornemissza (Énekek három rendben 1582.) nyomán maga Lugossy pótolta ki. Kölcseynek Kazinczyhoz, 1813 május 23-ikán kelt levelében (Minden Munkái, IX. 85—86. l.) egy verses könyvről van emlékezet, mely, azt hiszem, az első említése a Lugossy kódexnek irodalmunkban. A belőle elősorolt énekek sorrendje azt mutatja, hogy kétségtelenül a Lugossy kódexről van szó. Így tehát Kölcseytől Lugossyig a kézirat történetében még van egy ismeretlen állomás. Újabban *Pethő* Gyula közölt belőle egy éneket a gyöngyről. (Vasárn. Újs. 1879. 47. sz.) s Bodnár Zs. ismertette (Irod. Tört. I. 441—442. l.) Decsi Mihály énekét.

62. Mátray kódex.

A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona (42. Duod. Hung.), Mátray Gáborról elnevezve. Anyagát s a kéziratot beható tanulmány tárgyává tette Thaly Kálmán, ki a *Vitézi Énekek* Bevezetésében szól róla, s ott és *Adalékaiban* közli a vegyes énekeket. XVII. századi gyűjtemény, melyben 44 vegyes ének s Balassa Bálintnak 17 éneke, együtt 61 ének van.

63. Mihály deák kódexe.

A M. Nemz. Múzeum könyvtárában, őriztetik e 4-r. fölötté értékes énekgyűjtemény, mely maig is azon a címen szerepel, a melyet a Catalogus MSS. Bibliothecae Nat. Hung. Széchenyiano-Regnicolaris, 1815. III. 81—83. lapján olvasunk: Poemata Hungarica calamo sacculi XVII. exarata. 4-o pag. 560. Jelenleg 17. Qu. Hung. jelzet

alatt. Először ismertette Dr. Nagy Sándor. (Egyet. Phil. Közl. 1885. évf. 27—32. l.) s ugyan ő a benne foglalt ismeretlen énekeket az Egyet. Phil. Közölnynek 1885. évf. 32—37., 155—182. lapján, én pedig u. ott. 1888. 61—68., 159—167. lapján mutattuk be.

64. *Militares Cantiones.*

»Militares Cantiones conscriptae per me Stephanum Divini, Anno quo dulce est pro patria mori. Ad oris inceptis Christe benigne meis 1707. die 2. Martii.« Waltherr Imre »Kurucz dalok és egy XVII. századbeli költő versei« czimú közleményében (P. Napló, 1855. I. 80. sz.) egy ilyen czimú énekeskönyvről tudósít. Tárca-szerű, kisdud alakú, gyaníthatólag csizmaszárból hevenyészett kötésű könyvecske volna az, melynek viseltes külseje azt látszik mutatni, hogy e kis könyv, tulajdonosának utitársa és viszontagságaiban vigasztalója és vidámítója volt. Első részében kurucz dalok, második részében *Beniczky* Péter versei olvashatók. A költemény írója néhány éneket közöl ugyan mutattványul, de az nem kárpótol bennünket leírásának hiányosságáért.

65. Paraphrasis Libri Jcb secundum probatissimam haebraicorum Exemplarium veritatem Hungarica Melodia expressa, authore sapientissimo Theologo Nicolao Pelidis Bogathio. Scripta in Zent Ersebeth, 1607. 22. Decembris . . .

Jakab E. (Ker. Magvető 1880. 4. l.) az évet a másolás évének tartja.

66. Petróczy Kata Szidónia Énekeskönyve.

Ismerteti Thaly Kálmán (Irod. és műv. tört. Tanulmányok, Budapest, 1885.) s ugyanott bő szemelvényekkel s közleményekkel magyarázza a költőt is. Először az Athenaeum 1874. 27—42. számában ismerteti, említi a Figyelő is (1877. III. 25. l.)

67. Pozsonyi kézirat.

A Gönczi-féle énekeskönyvnek debreczeni 1620-iki kiadásából Pozsonyban, a kath. főgimnázium könyvtárában maradt meg egy példány. Ehhez elül 15, hátul 56 ének van kézíratos pótlásként beleírva. Nagyobb részük ismert, de néhány ismeretlen s ezek nemcsak énekirodalmunk készletét, hanem énekszerzőink sorát is gazdagítják. Ismertettem az Egy. Phil. Közölnyben. (1893. 182. l.)

68. *Radvánszky-kódex.*

Balassa Bálint Énekeit tartalmazza, s azonkívül Rímai János istenes énekeit. Behatóan ismertették Thaly Kálmán és Szilády Aron, amaz a *Századok* 1875 évf., emez Balassa-kiadása bevezetésében. Miután magam nem láthattam, közelebbi leírását nem adhatva, az idézett forrásokra akarok csupán utalni.

69. Báró Rudics kódex.

Báró Rudics József tulajdonában a bács-almási könyvtárban őrzött kézirat, mely 1673-táján íratott (a XVII. sz. utolsó negyedében) s negyedréthben 108 levelet foglal magában. Nevét b. Rudics Józseftől nyerte, ki azt valószínűleg Erdélyből szerezte; tartalma egy ének s huszonnégy egyházi beszéd, melyek közül kettő Meisner Boldizsár művéből van fordítva. Bennünket amaz ének révén érdekel, melyet magában foglal: »Mennybéli felséges Isten« a 137. dics., mely ide a graduálból került. Szilády, a kódex ismertetője, szerint (Századok, 1881. 397. stb. lap) összeírója Keintzel István dedrádi lelkész.

70. Somogyi kódex.

P. Szathmáry Károly tulajdonában volt egy XVII. századi kéziratós énekeskönyvecske, mely eredetileg 50 éneket tartalmazott. de mikor Szilágyi István 1857. másolta, csak háromnak a töredéke volt meg. A kézirat végén e bejegyzés volt olvasható: Finis. Comaromy. Scriebat Johannes Somogyi Benedicto Polgár. Anno domini 1608. 4. die July. A töredék 8—10 levélből állt. Ismertette s egy versét közölte Szilágyi István a Figyelő V. (1878) köt. 49—52. lapjain). Írója nevééről neveztem el, a ki talán közelebbi rokona is lehet annak a Somogyinak, ki a Lugossy-kódexet 1619-ben írni kezdette Komárom mellett Újfaluban.

71. Széll Farkas kódexe.

Széll Farkas tulajdonában. Egy kolligátumban, mely régi irodalmunknak néhány nyomtatott emlékét is megőrizte, 76 levélből álló 4-r. kézirat ez. Benne XVI. századi költészetünk hat verses elbeszélése van, közöttük egy, a Bankó leányáról szóló, eladdig ismeretlen. Először kiadta Széll Farkas (Századok, 1884. s önállóan is »Egy XVI. századi codex históriás énekei« Bpest, 1884. 8-r. 63. l.) ama dolgozatában, mely e kódexet részletesen ismerteti és énekeit is bemutatja. E dolgozat bővebb ismertetését *Pauer* Károly adja. (Figyelő XVIII. 1884. 23—37. l.).

72. Szencsey György daloskönyve (Szencsey kódex.)

A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona, hol 70. Oct. Hung. jelzet alatt őriztetik. Anyagát Thaly Kálmán a Vitézi Énekekben s Adalékai-ban majd egészen kiadta, s ugyan ő ismertette először a Vitézi Énekek bevezetésében. Eredetileg hat levéllel teljesebb volt, a 151/152. és a 155/156. levelek ketté vannak szakítva, míg a 157—168-ig menő lapszámok, összesen 6 levél hiányzik belőle. E levelek már a kézirat újra való bekötésekor (1852-ben) sem voltak meg. A hiányzó lapokon volt énekeket a lajstromból címük szerint ismerjük. XVII. századi, dunántúli énekeskönyv, 325 lapot foglal magában, nyolczadréthben. Egyik legbecsesebb emléke régi világi liránknak.

73. A Szinnyei-Merse kódex.

Beniczky Péter Rhythmusainak eddig egyetlen teljes kéziratos gyűjteménye. Ismertette a Phil. Társ. márciusi ülésén *Latkóczy Mihály*, dolgozata azonban még nem jelent meg.

74. Thesaurus Hungaricus.

Pannonhalmán a Szent-Benedekrend könyvtárában. A XVIII. század elejéről 1710-ből való nyolczadrétű kézirat, 83 levéllel. A címlap egy följegyzése szerint: *Scripsit P. Stephanus Sigmond Comariensis Hung[arus] O. S. B. ad S. M. P. S. Martini s folytatta, continuavit F. Gabriel 1737.* « Későbbi kéz *Priszt*, s más még későbbi kéz czeruzával »*talán Griszl + 1774*« jegyzéssel magyarázta e Gábrriel nevét. Mai állapotában csonka, hátulról legalább még egyszer akkora hiányt mutat, mint a milyen terjedelmű a kötet mostani állapotában. A kézirat egyéb nem költészeti dolgokon kívül egy hosszú verses krónikát foglal magában, mely a magyarok első hadnagyától Kevétől Szent-István királyig terjedő krónikáját adja, azon kívül egy latin himnusz s egy magyar verset: »Gondolkodjál Magyarország«, melynek szerzője egy följegyzés szerint Károly Sándor bakonybéli benczés volna.

75. Vasady kódex.

Vasady Gyula, a mai Székely Múzeum alapítója s e kódex ajánlókozója nevét viseli a Székely Múzeumnak ez értékes, XVII. századi emléke, mely 1613—24 között íratott össze. Nyolczadrétben 124 levelet tartalmaz. Elöl latin szöveget (Ovidius, *Met. Lib. II. 40—162* sor, *Lib. Amorum II. Elegia VI., XV., Met. Lib. II. 63* sor., *Heroid. Epist. II. 20* sor előlről s a 129 sortól végig, *Virgilius Aeneidos L. I. Argumentum, Cathekthesis, fol 1—65a.*) azután a 65b. levéltől végig énekek magyar nyelven, a 37—38. l. között egy levél kiszakítva. Énekes része különösen becses. Az említett latin szöveg között a magyar fordítás is bele van írva. Ismertetve nincs.

76. Vásárhelyi kódex.

Énekeskönyv, melyet a XVII. század második felében (1670 táján) valamelyik Vásárhelyi írt össze. Világi és szerelmi dalokat tartalmaz s Révay Lajos ajándékából az Erdélyi Múzeum tulajdona. 16 rétből 334 beírt s 31 üres levelet foglal magában, elől 5 levél, s közben 23, összesen 28 levél hiányzik. 129 dalt foglal magában 1572—1662 közötti évek költői termésének egybeszededetett gyűjteményét, többi között Balassa Bálintnak 20 énekét. Először *Szabó Károly* ismertette (*Századok, 1879. Told. 94—105.l.*) s ő közölte belőle Balassának addig ismeretlen három énekét. E szöveg korrekturnája közben kapom a *Heinrich Gusztáv* szerkesztette »Régi Magy. Könyvtár XV. kötetét, mely a »Vásárhelyi Dalos könyv« czimen *Ferenczi Zoltántól* kiadva a kódexet publikálja.